

УКРАЇНОЗНАВСТВО В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ВОЄННОГО ЧАСУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ ТА СУСПІЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

Олена ГАЗІЗОВА

orcid.org/0000-0002-5353-5637

кандидат історичних наук,

завідувачка відділу української філології та освітніх технологій

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: olena.gazizova@ukr.net

Наталія БЕЗСМЕРТНА

orcid.org/0000-0001-8853-1110

молодший науковий співробітник

НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка

email: Natalia_bs@ukr.net

Анотація. У статті досліджено роль українознавства в освітньому просторі воєнного часу як важливого чинника формування ціннісних орієнтацій, національної ідентичності та громадянської стійкості учнівської молоді. Обґрунтовано актуальність українознавчого контенту в умовах російсько-української війни, коли система освіти виконує не лише навчальну, а й консолідаційну, світоглядну та безпекову функції. Проаналізовано нормативно-правові засади національно-патріотичного виховання в Україні та місце українознавства у сучасному освітньому процесі. Особливу увагу приділено XIX Міжнародному конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів як ефективній формі залучення молоді до науково-дослідницької діяльності, вивчення історико-культурної спадщини України, осмислення сучасних суспільних викликів і становлення активної громадянської позиції.

Ключові слова: українознавство, учнівська молодь, національна ідентичність, суспільна єдність, громадянська свідомість, національно-патріотичне виховання, освітній простір, російсько-українська війна, конкурс з українознавства, історична пам'ять.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна Російської Федерації проти України має не лише воєнний, а й виразний цивілізаційний, культурний та інформаційний характер. Агресор намагається знищити українську ідентичність, мову та історію, тому під час війни особливо важливо, щоб молодь розуміла: хто ми як нація, чому українська мова, культура й історія є цінностями, чому свобода та незалежність мають високу ціну. В умовах повномасштабної російсько-української війни система

освіти стає простором формування психологічної стійкості, громадянської свідомості та національної ідентичності.

У цьому контексті особливої ваги набуває українознавство як інтегративна система знань, що поєднує історичні, культурні, мовні та соціально-політичні аспекти становлення українського народу, воно стає основою захисту національної пам'яті, збереження культурного коду, утвердження української ідентичності, формування стійкості молоді до пропаганди та інформаційних

атак. Актуальним є дослідження практичних форм упровадження українознавства в освітній процес через учнівську науково-дослідницьку діяльність, конкурси, проекти та інші інтелектуальні ініціативи. Зокрема, науковий інтерес становить аналіз тематики учнівських робіт XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти як відображення світоглядних орієнтирів, суспільних запитів і цінностей сучасної молоді.

Отже, актуальність статті зумовлена необхідністю осмислення потенціалу українознавства як чинника утвердження національної ідентичності молоді та зміцнення єдності українського суспільства в умовах воєнного часу.

Аналіз досліджень і публікацій.

Вчені-українознавці комплексно та системно досліджують різні аспекти української національної ідентичності як основи національно-патріотичного виховання, послідовно та систематично впроваджують національно-патріотичні наративи в освітній та гуманітарний простір України. У працях П. Кононенка, Л. Токаря, В. Крисаченка, Р. Додонова, Г. Лозко та інших науковців українознавство розглядається як система інтегративних знань, що забезпечує цілісне пізнання українського народу, його історії, культури та духовно-ціннісних орієнтирів.

Визначальним у концепції фундатора сучасного українознавства П. Кононенка став підхід до українознавства як системи наукових інтегративних знань, як науки цілісного пізнання (самопізнання), творення й самотворення українського народу і його етнічної території (України) в усьому часопросторовому

вимірі [6, с. 8]. Така концепція передбачає формування в учнів здатності осмислювати власне коріння й культурну тяглість, сприймати себе частиною національної спільноти, усвідомлювати цінності та інтереси держави.

Я. Калакура відзначає, що війна має потужний вплив на українську ідентичність, масове усвідомлення українськості, розуміння небезпеки і необхідності захищати Батьківщину та остаточно розвіяла кремлівські міфи про «старшого брата» і гасла «навіки разом». Українськість виступає не лише як ознака тієї чи іншої людини, але й суспільства загалом, усіх його сфер, включаючи й розвиток культури, науки, освіти, видавничої та енциклопедичної сфери. Вона покликана стати маркером творення національної науки, освіти і культури загалом, їх світоглядно-ідейного спрямування та змісту [7, с. 23].

В. Крисаченко наголошує, що суспільна консолідація – свідомий вибір громадян, який ґрунтується на високому рівні знань про свою Батьківщину, її докорінній культурній відмінності від московії та європейській самосвідомості. В цьому контексті українознавство постає своєрідною настільною книгою, тезаурусом знань як про себе самого, так і про весь народ і рідну землю. Ці знання окреслюють національні інтереси та цінності і виконують об'єднавчу функцію при пошуку необхідності та шляхів гуртування всіх громадян в нову синергетичну якість – нездоланну Україну [9, с. 9].

У національно-патріотичному вихованні учнівської молоді українознавчий контент відіграє ключову роль, адже саме через вивчення України як цілісного феномена – її історії, культури, традицій,

мови, природи, духовності та державотворчих процесів – формується свідомо, відповідальна та ціннісно вкорінена особистість. Т. Бевз наголошує, що в умовах війни та геополітичних викликів патріотичне виховання набуває особливого значення, стає фундаментом нашої єдності та стійкості, мотивацією виконання громадянського обов'язку [1, с. 15].

Практичні аспекти утвердження національної ідентичності і зміцнення почуття національної єдності розробляються науковцями Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України під керівництвом І. Беха. Зокрема, у методичному посібнику «Формування в учнівській і студентській молоді національної солідарності в умовах війни та повоєнного часу» (авторський колектив: Бех І. Д., Коломоєць Г. А., Трейтак Д. В., Федоренко С. В., Шкільна І. М., Журба К. О.) розкриваються практичні аспекти формування національної солідарності в умовах війни і повоєнного часу. Видання поєднує концептуальні засади, нормативні орієнтири та практичні методики, спрямовані на формування національної солідарності як внутрішньої позиції української молоді, що проявляється у вчинках, діях і спільних зусиллях [13].

Серед основних завдань формування національної солідарності визначені: формування громадянської, національно-культурної ідентичності та національної гідності як умов становлення громадянина-патріота; утвердження в свідомості і почуттях молоді громадянських, національних і моральних цінностей (свобода, справедливість, гідність, відповідальність, рівність, громадянська активність, згуртованість); виховання любові до рідної землі, народу;

української мови, визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, поваги до всіх народностей, які становлять український народ – націю, спільності його історичної пам'яті, культурної спадщини та майбутнього [13, с. 24].

Педагогічні умови виховання національної ідентичності в сучасних умовах та критерії, показники і рівні вихованості національної ідентичності у дітей різних вікових груп обґрунтовані в посібнику «Виховні засади утвердження української національної ідентичності» (авторський колектив: Журба К. О., Бех І. Д., Канішевська Л. В., Корнієнко А. В., Малиношевський Р. В., Рейпольська О. Д.) [2].

Роль українознавства у зміцненні української національної ідентичності та у впровадженні національно-патріотичного виховання молоді в освітній простір під час війни деталізується у працях вчених Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка О. Газізової, І. Грабовської, Г. Лозко, І. Краснодемської, Н. Безсмертної, Ю. Фігурного, Ю. Шинкарик, О. Шакурової, Л. Сорочук та ін.

Діяльність науковців Інституту включає не лише теоретичне осмислення досліджуваної проблематики, а й її практичне втілення шляхом проведення учнівських конкурсів з українознавства, мистецьких учнівських конкурсів тощо, що є важливим фактором протидії російській агресії, допомагає консолідувати українську політичну націю та виховувати справжніх патріотів Української держави [15, с. 271].

Героїчний опір українців набагато сильнішому противнику, утворення коаліції західних держав з допомоги Україні,

прийняття країнами світу, насамперед Євросоюзу, декількох мільйонів українських біженців – все це сприяло підвищенню інтересу до України, про яку ще десять років тому мало хто знав. У цьому контексті актуалізується проблема переорієнтації українознавства з внутрішнього на зовнішнього споживача знань. Ця проблема вирішується, з одного боку, активізацією провідних зарубіжних наукових центрів Ukrainian Studies, а з другого – необхідністю реформатування українознавчих досліджень в самій Україні [4, с. 8].

Формування цілей статті. Мета дослідження полягає у визначенні ролі українознавства у формуванні національної ідентичності учнівської молоді й суспільної консолідації українства, здійсненні комплексного аналізу тематики науково-дослідних робіт учнів – переможців XIX Міжнародного конкурсу з українознавства (2026) як індикатора ціннісних орієнтацій, національної свідомості та громадянської зрілості учнівської молоді в умовах російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

1) розкрити сутність українознавства як інтегративної системи знань у сучасному освітньому процесі;

2) охарактеризувати значення українознавчого контенту в умовах російсько-української війни;

3) проаналізувати роль Міжнародного конкурсу з українознавства як форми залучення учнівської молоді до дослідницької діяльності;

4) здійснити тематичний контент-аналіз науково-дослідних робіт переможців XIX Міжнародного конкурсу з українознавства;

5) визначити вплив українознавчих студій на формування національної стійкості, історичної пам'яті та активної громадянської позиції учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. І. Бех, розглядаючи феномен ідентичності як національної єдності, акцентує увагу на тому, що під національною ідентичністю доцільно розуміти високорозвинені духовно-моральні відносини людей, які конституують націю у її сутнісних характеристиках. За такого уявлення особливий сенс туги набувають вершинні цінності, які й створюють національну ідентичність у дії. Якраз через них окрема особистість належить своєму великому роду, формуючи дієву й стійку національну єдність. При цьому ключовим фактором у процесі творення національної ідентичності нашого народу виявився історичний досвід, що набувався у створеному ним культурно-самобутньому середовищі з відповідними духовними цінностями, що постійно втілювалися у його достойному житті. Його ж успішне розгортання у той же час залежить від рівня усвідомлення окремою особистістю своєї національної належності. Таким чином, національна ідентичність передбачає розвинену внутрішню національну свідомість з ціннісно-нормативною єдністю усіх членів суспільства [2, с. 5].

Високий рівень української національної ідентичності українського народу допоможе українцям у відстоюванні своєї державності, незалежності, самобутності, культури, мови. Тому формування, розвиток, зміцнення та утвердження національної ідентичності українців має бути основною метою національно-патріотичного виховання у

системі освіти підростаючого покоління, починаючи з дошкільного закладу, школи і завершуючи вищим навчальним закладом [16, с. 211].

К. Журба актуалізує роль національної ідентичності особистості у підлітковому віці як усвідомлення і прийняття своєї належності до певної національної спільноти через моральні цінності, що включає національну самосвідомість, усвідомлення себе частиною національної культури, традицій та історії, повагу до національних символів, патріотизм, почуття гордості за свою країну та прагнення робити внесок у її розвиток і процвітання [2, с. 44].

Національно-патріотичне виховання в Україні регулюється низкою державних документів: Законом України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [5], Указом Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Законом України від 16 січня 2020 р. № 463-IX «Про повну загальну середню освіту», Концепцією державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р) [12], Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходами щодо її реалізації до 2025 року (наказ МОН України № 527 від 06.06.2022) [8]. У цих документах наголошено на необхідності формування у молоді ціннісних орієнтирів, громадянської відповідальності, патріотизму та поваги до української культурної спадщини.

У Державному стандарті базової і

повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р.) визначальним для системи вітчизняної загальної середньої освіти є українознавче спрямування всіх освітніх галузей [10]. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 цей Державний стандарт 2011 р. втрачає чинність з 01 вересня 2026 р. і вже у Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому у 2020 р., українознавча спрямованість зникає у формулюванні основних положень, проте визначено, що реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизм, повага до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля [11].

Впровадження українознавчого контенту в освітній процес потребує цілісного та інтегрованого підходу, що поєднує сучасні педагогічні технології, позакласну діяльність, цифрові інструменти й підтримку громадянської активності учнівської молоді. Зокрема, у навчальній програмі для 5–11 класів закладів загальної середньої освіти «Українознавство» (автори-укладачі А. Ціпка, Т. Бойко, С. Бойко, О. Газізова) («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН України від 10.08.2020 № 1/11-5310)) важливою складовою є формування дієвого патріотизму учнівської молоді [14]. Метою курсу «Українознавство» є надати учневі/учениці-слухачеві/слухачці комплекс знань про Україну, українців,

українську культуру як окремий світ із власним життєтворчим потенціалом, що розгортається у спільнотному та державотворчому досвіді, яким показано тяглі приклади української історичної єдності [14, с. 104].

Одним із наймасштабніших проєктів у сфері утвердження національної ідентичності здобувачів освіти став Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти, який з 2007 року реалізує Науково-дослідний інститут українознавства. За роки існування конкурс перетворився на унікальний освітній і культурний простір, у межах якого відбувається активне залучення молоді до вивчення історії, культури, мовної та духовної спадщини українського народу. Конкурс має дослідницько-пошукову спрямованість і передбачає самостійне проведення учнями наукових розвідок, роботу з джерелами, опитування, інтерв'ювання, збір усної історії, фіксацію сімейної та місцевої пам'яті, створення мультимедійних матеріалів та інтерактивних продуктів. Такий формат природно стимулює суб'єктність учня, адже він не просто відтворює готові знання, а створює власний українознавчий наратив.

За 19 років в освітньому проєкті було представлено близько семи тисяч науково-пошукових учнівських досліджень. Аналіз матеріалів конкурсу протягом 2022–2026 рр. дає можливість простежити кілька тенденцій: актуалізація воєнної тематики та вшанування героїв; поєднання особистої та колективної пам'яті (родинні історії в контексті загальнонаціональної боротьби); зростання міждисциплінарності – використання методів соціології, культурології,

журналістики; інтеграція сучасних цифрових технологій (створення мультимедійних проєктів, відеоінтерв'ю, віртуальних екскурсій) [3, с. 13].

У 2025/2026 навчальному році провадився XIX Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти з метою пошуку, підтримки, розвитку творчого потенціалу обдарованої учнівської молоді до пізнання України та української культури, розвитку інтелектуального потенціалу учнів на засадах українознавства як цілісної системи освіти і науки, відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 16.01.2026 № 1/939-26, п. 8 додатка «Про організацію XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти» та Правил проведення Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2013 № 1228, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 11.09.2013 за № 1567/24099, рішення вченої ради НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка «Про проведення XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти» (протокол № 10 від 27.11.2025), розпорядження НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка від 19.01.2026 № 2 «Про організацію XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти», розпорядження КНУ імені Тараса Шевченка від 25.03.2025 № 11 «Про організацію та проведення XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів

закладів загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році», враховуючи рішення організаційного комітету XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти від 09.04.2026 (протокол № 06).

За підсумками роботи комісій з перевірки науково-дослідних робіт, на підставі рішення журі XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти визначені переможці конкурсу (розпорядження № 11 від 10.04.2026 «Про визначення переможців XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти»).

Особливої уваги заслуговує той факт, що конкурс 2026 року став рекордним за кількістю робіт призерів – 507 досліджень, поданих учнями з усіх областей України та закордоння. Такий показник засвідчує високий рівень зацікавленості молоді українознавчою проблематикою, зростання авторитету конкурсу та його значущість у сучасному освітньому просторі.

Найактивніше цього року були представлені Івано-Франківська (111 робіт), Чернівецька (66), Львівська (49), Хмельницька (38), Київська (34), Волинська (33), Харківська (25), місто Київ (22), Полтавська (19), Дніпропетровська (16), Сумська (14) області. Також участь у конкурсі взяли представники Житомирської, Запорізької, Одеської, Херсонської, Миколаївської, Донецької та інших областей України та української громади за кордоном.

Такий широкий географічний склад учасників свідчить про всеукраїнський і міжнародний масштаб конкурсу, його

доступність та популярність серед учнівської молоді незалежно від регіону проживання. Водночас активна участь школярів із прифронтових та тимчасово небезпечних територій є особливо показовою, адже демонструє незламність української молоді, її прагнення до знань, збереження національної пам'яті та духовної єдності країни навіть у складних умовах війни.

Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів – 2026

№	Область (країна)	К-ть робіт призерів
1.	Вінницька	1
2.	Волинська	33
3.	Дніпропетровська	16
4.	Донецька	5
5.	Житомирська	11
6.	Закарпатська	3
7.	Запорізька	5
8.	Івано-Франківська	111
9.	Київська	34
10.	м. Київ	22
11.	Кіровоградська	5
12.	Луганська	2
13.	Львівська	49
14.	Миколаївська	5
15.	Одеська	6
16.	Полтавська	19
17.	Рівненська	9
18.	Сумська	14
19.	Тернопільська	8
20.	Харківська	25
21.	Херсонська	1

22.	Хмельницька	38
23.	Черкаська	8
24.	Чернівецька	66
25.	Чернігівська	8
26.	Велика Британія	3
Всього робіт переможців		507
		8 кл. – 95
		9 кл. – 145
		10 кл. – 145
		11 кл. – 122
		у т. ч. МЖ – 3

Дуже гарні результати показали учні Школи Українознавства імені Тараса Шевченка м. Манчестер (Велика Британія) під керівництвом Загорулько Валентини Яківни: Магас Миколай (1 місце), Чікелу Антон (1 місце), Волошин Євгенія (2 місце).

З детальною інформацією про проведення і результати XIX Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти можна ознайомитись за покликанням: <https://drive.google.com/drive/folders/1-wzzzrWvL2WuBlvEPP-PXnY45qgEEglQ>

Аналіз тематики конкурсних робіт переможців XIX Міжнародного конкурсу з українознавства засвідчує широкий спектр наукових зацікавлень учнів та водночас відображає ключові суспільні процеси, що визначають розвиток сучасної України. Тематична структура досліджень демонструє поєднання історичних, культурних, мовних, громадянських і безпекових аспектів, що формують цілісне бачення української ідентичності в умовах війни та державотворчих змін.

Найбільшу кількість робіт пере-

можців присвячено українській культурі, традиціям, мистецьким практикам, а також внеску українців у світову культуру – 151 робота (29,7%). Це свідчить про стійкий інтерес молоді до культурної спадщини, народних традицій, сучасного мистецтва та ролі України у світовому цивілізаційному просторі. Учні розглядають культуру як важливий чинник збереження національної самобутності та духовної єдності суспільства.

Другою за популярністю стала тематика української мови, освіти та науки як основи національної ідентичності – 108 робіт (21,3%). Такий результат засвідчує усвідомлення молоддю значення державної мови як символу незалежності, а також ролі освіти й наукового розвитку у зміцненні держави. Роботи цього напрямку часто порушують питання мовної стійкості, популяризації української мови та модернізації освітнього простору.

Помітне місце посідають дослідження, пов'язані з національною пам'яттю – 59 робіт (11,6%), а також з українською державністю, боротьбою за незалежність і соборність у XX–XXI століттях – 53 роботи (10,5%). Це підтверджує прагнення учнів осмислити історичний шлях України, роль видатних постатей, значення пам'ятних місць і подій у становленні держави. Через такі теми молодь формує історичну свідомість та відчуття спадкоємності поколінь.

Відчутний сегмент становлять роботи, присвячені сучасній війні, героїзму захисників України та суспільній єдності. Зокрема, 48 робіт (9,4%) присвячено мужності воїнів і вшануванню пам'яті полеглих героїв, а 28 робіт (5,5%) – консолідації українського суспільства заради перемоги. Це свідчить про високий

рівень громадянської зрілості школярів, їхню потребу осмислити сучасні події та висловити підтримку державі й армії.

Окрему групу становлять роботи з екологічної тематики – 36 досліджень (7%), що демонструє увагу молоді до проблем довкілля, сталого розвитку та екологічної культури населення. Водночас питання інформаційної безпеки охоплюють 15 робіт (3%), що є показником розуміння учнями важливості протидії дезінформації та захисту гуманітарного простору України в умовах гібридної війни.

Найменше робіт присвячено темі світового українства та діаспори – 9 досліджень (2%). Однак навіть цей показник свідчить про інтерес до глобального українського простору, збереження ідентичності за межами держави та ролі українців світу у підтримці Батьківщини.

Отже, тематичний аналіз конкурсних робіт переможців свідчить, що сучасна учнівська молодь найбільше орієнтована на культурні, мовні та історико-пам'яттєві цінності. Водночас вагоме місце посідають теми війни, героїзму, державності та безпеки, що відображає вплив нинішніх суспільно-політичних реалій. Це дає підстави стверджувати, що конкурс з українознавства є не лише освітнім заходом, а й важливим інструментом формування свідомого, патріотичного та інтелектуально активного покоління українців.

Актуальним репрезентованим тематичним блоком є дослідження, присвячені російсько-українській війні, героїзму захисників України, волонтерству та процесам суспільної консолідації. Учні звертаються до проблем добровольчого руху, дитячого волонтерства, соціальної

адаптації ветеранів, діяльності військових медиків та локальних історій героїв-земляків. Вагоме місце посідають дослідження, присвячені захисникам України, загиблим героям, військовим медикам, локальним меморіальним ініціативам та родинним історіям участі у двох війнах.

Наприклад, у науково-дослідній роботі «Формування громадянської позиції молоді в умовах війни: постать Дмитра Лисенка як моральний орієнтир покоління (на матеріалах покровської громади Донецької області)» учениця 9 класу Гасич Анна зазначає, що «формування громадянської позиції молоді в умовах повномасштабної війни відбувається під впливом не лише історичних обставин, а й сили особистого прикладу тих, хто своїм життям утворює вірність громаді, державі та національним цінностям. ... постать Дмитра Лисенка має реальний вплив на світоглядні орієнтири молоді Покровської громади, спонукаючи її до відповідальності, активної громадянської участі, усвідомлення власного обов'язку перед суспільством і Батьківщиною».

У центрі уваги учнів перебувають не лише фактографічні аспекти, а й практики суспільного вшанування, механізми збереження історичної пам'яті та символічне осмислення жертвовності як складової української ідентичності. Характерною є тенденція до персоналізації історичного наративу через біографічні дослідження земляків, що корелює із сучасними підходами усної історії (oral history) та студій пам'яті (memory studies).

Наприклад, учениця 10 класу Білик Катерина у своїй роботі «Подвиг заради майбутнього: роль захисників у формуванні української ідентичності» зазначає,

що «подвиги українських захисників та захисниць створюють міцну основу для формування національної ідентичності та усвідомлення власної належності до спільноти. Через публічні лекції, тематичні виставки, зустрічі з ветеранами та медійні матеріали молодь отримує можливість ознайомитися з конкретними прикладами відданості, мужності та солідарності, що стають основою для розвитку патріотизму. Система наративів, що формується під впливом діяльності захисників і захисниць, забезпечує передачу історичного досвіду наступним поколінням, формуючи уявлення про патріотизм як практичну складову життя, а не лише абстрактну ідею».

Окремий масив становлять дослідження, присвячені національній пам'яті, Голокосту, Бабиному Яру, Волинській трагедії, геноцидним практикам ХХ–ХХІ століть, а також постатям діячів УПА, дисидентського руху, церковних і культурних лідерів. Простежується перехід від описового викладу історичних подій до їхнього критичного осмислення у межах сучасних memory studies. Учнівські роботи демонструють інтерес до механізмів формування історичної пам'яті, процесів меморіалізації та ролі персоналій у націєтворенні.

Наприклад, учень 9 класу Щипалов Михайло у своїй роботі «Геноцид як інструмент придушення національної ідентичності: український досвід ХХ–ХХІ століть» приходиться до висновку, що «вивчення спільних механізмів Голодомору, Голокосту та сучасних злочинів у російсько-українській війні має важливе значення не лише для історичної науки, а й для сучасного міжнародного права та політики пам'яті. Усвідомлення закономірностей реалізації геноцидної

політики допомагає своєчасно розпізнавати її ознаки, протидіяти таким злочинам та формувати ефективні міжнародні механізми їх попередження. Збереження історичної пам'яті про ці трагедії є важливим елементом захисту людської гідності та гарантією того, що подібні злочини не повинні повторитися у майбутньому».

Простежується перехід до проблемного аналізу колоніальних практик, етнополітики та процесів націєтворення.

Зокрема, у роботі «Між двома вогнями: як німецький та російський імперіалізм намагалися стерти українську ідентичність» учениця 10 класу Гела Ангеліна робить висновок, що «феномен рашизму є сучасною модифікацією тоталітарної ідеології, яка відтворює ключові риси фашизму – культ сили, реваншизм, імперську експансію та заперечення права інших народів на існування. Повномасштабна війна проти України підтвердила, що ця ідеологія має не лише теоретичний, а й практичний, руйнівний вимір. Виявлення історичних паралелей між нацизмом і рашизмом є важливим не лише для наукового осмислення сучасних подій, а й для формування ефективної стратегії захисту української державності. Усвідомлення природи імперських наративів сприяє зміцненню національної ідентичності, критичного мислення та стійкості українського суспільства в умовах тривалої гібридної війни».

Надзвичайно широко представлена тематика української культури: традиційний одяг, писанкарство, мотанка, гончарство, пісенна культура, обрядовість, локальна кухня, ремесла та народна символіка. Такі дослідження засвідчують зацікавлення нематеріальною

культурною спадщиною та регіональною різноманітністю України. Водночас простежується поєднання традиційних і сучасних практик (стріт-арт, урбаноніміка, культурна дипломатія), що свідчить про динамічне розуміння культури як живої системи. Наприклад, у роботі «Щедрик» Миколи Леонтовича та Українська республіканська капела: кам'янецький етап культурної дипломатії УНР» учень 9 класу Маглатюк Олександр приходить до висновку, що «діяльність Української республіканської капели, популяризація «Щедрика» та ключова роль міста Кам'янця-Подільського як осередку підготовки хорового колективу стали важливим прикладом ефективної культурної дипломатії української держави початку ХХ століття. Українські державні діячі розглядали культуру як ефективний інструмент представлення національної ідентичності та донесення інформації про український народ до світової спільноти. Поєднання державної підтримки, мистецького таланту та активної міжнародної діяльності сприяло поширенню української музики у світі та формуванню позитивного міжнародного образу України».

У роботах учні досліджують весільну обрядовість, писанкарство, вертеп, борщ як нематеріальну спадщину, гуцульські й бойківські традиції, сакральну архітектуру, мурали, народні промисли, локальні пісенні традиції.

Наприклад, учениця 8 класу Бородіна Лада в роботі «Український бронезилет» або захисне значення орнаментів українських вишиванок, їх оберогова функція від минулого до сучасності» відзначає, що «в Ірпені сформувалася своєрідна школа вишивальницької справи, де найяскравішими представниками є

Корженівська Ганна Степанівна та вишивальниця-дослідниця Шудря Євгенія Степанівна. Надзвичайно важливу справу здійснює Кушнір Світлана Іванівна, відкривши приватний музей українознавства, де експонує автентичні сорочки своєї свекрухи. У ході роботи дослідниця провела опитування шляхом голосування (охоплено близько 500 чоловік – це вчителі та учні) кількох навчальних закладів Ірпеня. Дослідження показали, що більшість опитаних одягають вишиванку як вияв настрою, патріотизму, національної ідентичності на державні свята, знають та відзначають День вишиванки. І лише невелика частина (14%) опитаних не має вишиванки».

Особливо важливо, що культура розглядається не як музейний артефакт, а як живий механізм збереження ідентичності та ресурс культурного спротиву в умовах війни.

Наприклад, учениця 10 класу Харченко Валерія у своєму дослідженні «Музичні хроніки опору: історичні та сучасні пісні про війну з росією» приходить до висновків, що «пісні українського народу – це не просто частина культури. Це дійсно музичні хроніки життя, боротьби, опору загарбникам, що їх переживав і переживає донині український народ. Зокрема, композиції, що описують бої козаків, повстанців та учасників визвольних змагань, мають особливе місце в народній творчості та зберігають пам'ять про народну боротьбу. Вони відрізняються високою художньою цінністю і продовжують впливати на сучасну музичну культуру України. Такі пісні, як «Ой у лузі червона калина», яка набула нового значення в умовах війни, або сучасні твори, наповнені патріотичними та антивоєнними мотивами,

стали символами спротиву і частиною культурного фронту».

Важливий тематичний сегмент становлять дослідження української мови, літератури та освіти. Учні аналізують вплив війни на мовну ситуацію, мовну ідентичність, фольклор, сучасну літературу, цифрові форми популяризації національної культури. Це свідчить про розширення українознавчої проблематики в напрямі медіалінгвістики та культурної семіотики, а також про осмислення мови як чинника національної консолідації.

Наприклад, учениця 9 класу Кокота Мирослава у дослідженні «Вплив війни на розвиток української мови» робить висновок, що «мовна стійкість – це частина нашої майбутньої перемоги. Українська мова сьогодні стала справжнім «паролем» і щитом, який об'єднує нас навколо спільних цінностей. Всі ці зміни, які ми зафіксували в роботі, показують, що мова продовжує розвиватися і ставати ще багатшою, попри всі труднощі. Ці нові сенси залишаться з нами назавжди, допомагаючи будувати вільну та незалежну Україну».

Показово, що мовознавчі теми часто поєднані з націєтворчим виміром: мова розглядається як чинник опору, єдності та культурної безперервності. Зокрема, учениця 10 класу Гетьман Тетяна у своєму дослідженні «Російсько-українська війна у творчості письменників рідного краю» зазначає, що «сьогодні українська література переживає особливий період – час глибоких випробувань і духовного оновлення, зумовлена подіями російсько-української війни. У літературних творах письменників Сквирського краю війна постає не лише як трагедія, а й як випробування духовної

сили, єдності, віри та національної гідності. Письменники Сквирщини використовують різні жанри: оповідання, новели, замальовки, повісті, поеми, поезії – це є інтерпретацією митців, що дає можливість досягнути глибинну сутність творів про російсько-українську війну».

Одним із провідних напрямів є дослідження процесів консолідації українського суспільства в умовах війни: волонтерство, внутрішня міграція, громадянська солідарність та локальні практики взаємодопомоги. Важливим є поєднання сучасних процесів із історичними прикладами суспільної згуртованості, що формує розуміння єдності як базового ресурсу державної стійкості.

Зокрема, у роботі «Соціальна солідарність українців і розвиток волонтерства в умовах війни як чинники збереження національної ідентичності» учениця 10 класу Процюк Катерина відзначає, що «соціальна солідарність і волонтерство в Україні є історично сформованими явищами, що проявляються як у повсякденному житті громади, так і під час воєнних викликів. Вони виступають ключовими чинниками консолідації суспільства та збереження національної ідентичності, формуючи активну громадянську позицію та моральні цінності українців. Сучасний волонтерський рух, що розвивається під час війни, є органічним продовженням цих традицій і демонструє унікальну здатність українського суспільства до самозбереження та солідарності».

Новітнім і перспективним напрямом стали роботи, пов'язані зі штучним інтелектом, інформаційною культурою учнівства, цифровою репрезентацією пам'яті, журналістикою в зоні бойових дій, трансформацією книжкової критики

в середовищі BookTok. Це свідчить про адаптацію українознавства до цифрової епохи та готовність школярів працювати з темами медіаграмотності, інформаційної стійкості та гуманітарних наслідків технологічних змін. Наприклад, у дослідженні «Штучний інтелект як інструмент збереження та репрезентації культурної пам'яті у цифрову епоху» учень 10 класу Кольчевський Давід приходить до висновку, що «культурна пам'ять є багаторівневим феноменом, який включає матеріальні та нематеріальні форми спадщини. Традиційні методи (музеї, архіви, літературні та усні джерела) формували основу культурної пам'яті і забезпечували її передачу між поколіннями. Цифрові технології змінюють форми і способи збереження пам'яті: оцифрування, віртуальні музеї, цифрові платформи та інтерактивні архіви створюють нові способи доступу до культурних ресурсів. Практичний експеримент підтвердив ефективність генеративних алгоритмів для відтворення архітектурних та мистецьких об'єктів, водночас виявивши обмеження щодо автентичності, контексту та якості даних».

Окремий тематичний сегмент становлять праці про українську еміграцію, вимушену міграцію, міжнародну гуманітарну підтримку, роль міжнародних організацій. Це демонструє розширення горизонту учнівських студій від внутрішньоукраїнської проблематики до міжнародних взаємозв'язків. Зокрема, учениця 10 класу Вагабова Дар'я у своїй роботі «Між вигнанням і вимушеною міграцією: досвід української еміграції ХХ століття та сучасності у свідченнях усної історії», здійснюючи порівняльний аналіз спогадів діячів української політичної еміграції початку ХХ століття та

свідчень сучасних українців, показала наявність певних спільних рис у досвіді різних поколінь емігрантів, відзначає, що для обох історичних періодів характерними є переживання втрати дому, відчуття невизначеності щодо майбутнього, прагнення зберегти зв'язок із батьківщиною та усвідомлення власної відповідальності за долю України. Водночас між цими хвилями еміграції існують і суттєві відмінності. Сучасні українці мають значно ширші можливості підтримувати постійний зв'язок із батьківщиною завдяки розвитку цифрових технологій, соціальних мереж та сучасних засобів комунікації. Це дає їм змогу брати активну участь у суспільному житті України навіть перебуваючи за кордоном. Сучасна українська діаспора відіграє важливу роль у міжнародному просторі. Українці за кордоном активно беруть участь у волонтерській діяльності, організовують гуманітарну допомогу, проводять інформаційні кампанії та культурні заходи, спрямовані на підтримку України. Завдяки цьому сучасна українська діаспора стала важливим чинником міжнародної підтримки України у період війни.

Актуальним є блок досліджень екологічної культури: наслідки руйнування Каховської ГЕС, стан Чорного й Азовського морів під час війни, зміни клімату, зелена інфраструктура шкіл, сонячна енергетика, екотуризм, річкові системи. Це свідчить про становлення екологічного українознавства, де природне середовище осмислюється як складова національної безпеки та культурного простору.

Наприклад, учень 10 класу Марченко Іван у своєму дослідженні «Екологічний стан Чорного та Азовського моря

внаслідок окупації та бойових дій та способи його картографування» приходять до висновку, що «з лютого 2022 року акваторія цих морів стала зоною бойових дій, що ще більше поглибило екологічні проблеми. В умовах обмеженого доступу та заполітизованості даних через приховування або применшення екологічних наслідків країною-агресоркою традиційні методи моніторингу екологічного стану морів є недостатніми. Саме тому ефективним способом оперативного моніторингу, аналізу та прогнозування екологічних загроз є використання методів дистанційного зондування Землі та обробка результатів спостережень у ГІС-програмах...», що є необхідною передумовою для формування ефективних стратегій швидкого реагування на екологічні загрози та управління природоохоронними заходами в акваторіях Чорного та Азовського морів».

Простежується тенденція до включення новітніх тематичних напрямів, зокрема інформаційної безпеки, блогосфери, меметичної культури, екологічної відповідальності, міжнародної підтримки України та ролі діаспори. Важливою ознакою є міждисциплінарна конвергенція українознавства з урбаністикою, екологією, соціальними комунікаціями та цифровими технологіями, що засвідчує адаптацію учнівських досліджень до викликів XXI століття.

Зокрема, у роботі «Трансформація екологічних цінностей українців в умовах загрози екоциду (2022–2026 рр.)» учениця 9 класу Марчук Ірина на основі проведеного дослідження зазначає, що «у період 2022–2026 рр. екологічна культура України пройшла прискорену еволюцію від антропоцентризму (природа як ресурс) до екоцентричного

патріотизму (природа як частина суверенітету); загроза екоциду стала ключовим фактором, що перетворив екологію на екзистенційне питання (трагедії рівня Каховської ГЕС знищили розрив між “знанням про проблему” та “дією”); цифровізація та волонтерський рух перетворили українців на активних суб’єктів екологічного моніторингу та відновлення (сформувався тип громадянина, який бере відповідальність за довкілля на себе, не чекаючи лише державних рішень); екологічна безпека стала невід’ємним складником національної ідентичності та стратегії виживання українського народу; отримані результати підтверджують початкову гіпотезу: загроза екоциду не лише завдала шкоди, а й стала жорстким, але дієвим стимулом для формування однієї з найбільш свідомих екологічних націй у Європі».

Значна частина науково-дослідних робіт базується на залученні локального матеріалу, зокрема історії сіл і громад, діяльності місцевих діячів, регіональних традицій, об’єктів архітектурної спадщини та родинних архівів. Це свідчить про системне використання краєзнавчого підходу як базового методологічного інструменту учнівських наукових досліджень та підтверджує його ефективність у формуванні дослідницьких компетентностей. Особливої актуальності такі дослідження набувають в умовах повномасштабної війни, коли збереження локальної історичної пам’яті, культурної спадщини та свідчень про життя громад стає важливим чинником утвердження національної ідентичності, громадянської стійкості та протидії спробам знищення українського культурного простору.

Показовим прикладом такого підходу є українознавчий проєкт Русановського Сергія, Дрогомирецької Вікторії та Сорохтей Вероніки, учнів 9 класу Боднарівського ліцею Калуської міської ради Івано-Франківської області, «Карпатський культурний простір як «живоносне джерело» незнищеності нації». Метою роботи є розкрити значення творчих здобутків митців рідного краю, акторів театрів й кіно, а також аматорських колективів Карпатського краю у формуванні національної та світової культури. Особливу увагу автори приділяють постатям своїх земляків, які в умовах війни власним прикладом підтримують віру в майбутнє України. Одним із учасників проєкту став Микола Левкун – актор Київського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, випускник Боднарівського ліцею, який після поранення переніс ампутацію двох кінцівок. Він став символом незламності, мужності та сили українських воїнів, його історія – це не тільки шлях через війну та втрати, а й приклад того, як людина може перетворити особисті випробування на джерело натхнення для інших, реалізуючи себе у спорті та дизайні адаптивного одягу для ветеранів.

Не менш вагомим є дослідження Голузинець Олени, учениці 9 класу, «Незламна Донеччина: місто-герой Покровськ. Оборона фортеці (лютий 2024 – лютий 2026 років)». Авторка зазначає: «Мені, як уродженці Донеччини, «дитині війни», яка є не тільки свідком, а й учасником цих подій, дуже важливо дослідити та донести до широкого загалу роль прифронтових міст-фортець у період повномасштабної війни 2022–2026 рр.».

Дослідниця наголошує, що особливе

місце в «залізному ланцюгу оборони» посідає її рідний Покровськ – місто, яке з тилового логістичного хабу та індустріального центру регіону трансформувалося у «фортецю на перехресті». Станом на лютий 2026 року місто тримало оборону вже два роки, а активна фаза битви тривала 18 місяців. Покровськ став символом стійкості та незламності, а його тривала оборона дозволила стримувати просування ворога до ключових міст Донеччини. За масовий героїзм, стійкість і вагомий внесок мешканців у захист держави під час російської агресії, відповідно до Указу Президента України № 720/2025 від 30.09.2025 р., Покровськ отримав почесну відзнаку «Місто-герой України». Практичне значення цієї дослідницької роботи полягає у формуванні розуміння того, наскільки важливою може бути роль окремого населеного пункту в контексті історичних подій держави.

Отже, аналіз тематики науково-дослідних робіт призерів ХІХ Міжнародного конкурсу з українознавства засвідчує високий рівень актуальності, змістової глибини та міждисциплінарності учнівських досліджень. Особливо важливо, що учнівська молодь не лише фіксує сучасні суспільні процеси, а й прагне осмислити їх у контексті українського державотворення, культурного спротиву та формування громадянської відповідальності. Водночас у межах цього дослідження як приклади окремих тематичних напрямів наведено лише незначну частину конкурсних робіт. Загалом широкий масив учнівських досліджень демонструє тематичне розмаїття, високий рівень дослідницької культури, аналітичного мислення та активне залучення школярів до осмислення актуальних

викликів українського суспільства. Це дає підстави розглядати конкурс не лише як платформу для презентації учнівських наукових напрацювань, а й як важливий інтелектуальний і виховний простір формування нового покоління молодих дослідників України.

Висновки. Таким чином, використання контент-аналізу як інструменту опрацювання учнівських науково-дослідних робіт дало змогу простежити динаміку тематичних пріоритетів та ступінь їхньої відповідності актуальному суспільному запиту. Отримані результати засвідчили трансформацію українознавчих практик від переважно описових форм до аналітично-рефлексивних моделей, у яких українознавство функціонує як ціннісно-сміслова основа утвердження національної ідентичності молоді. Простежується стійкий інтерес учнівської молоді до осмислення історичного досвіду. Залучення методологічного інструментарію студій пам'яті сприяє формуванню самостійної рефлексивної позиції щодо політики пам'яті, що виступає важливим чинником зміцнення національної ідентичності та протидії деструктивним історичним наративам.

Поєднання традиційних гуманітарних питань із сучасними технологічними та екологічними контекстами свідчить про високий адаптивний та інтегративний потенціал українознавства як чинника суспільної консолідації. Це створює передумови для згуртування молодого покоління навколо стратегічних цілей розвитку України, утвердження сталої національної ідентичності та суспільного поступу. Проведене дослідження засвідчило, що в умовах воєнного часу українознавство

набуває особливого значення як важливий складник освітнього процесу, спрямований на формування національної ідентичності, громадянської свідомості та ціннісної стійкості учнівської молоді. Воно постає не лише як навчальна дисципліна, а й як інтегративний світоглядний простір, у межах якого учні осмислюють історичний досвід українського народу, сучасні виклики державотворення та власну відповідальність за майбутнє країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз, Т. Національно-патріотичне виховання в Україні в умовах війни: реалії сьогодення. *III Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Свою Україну любіть!»* (29.06.2023 р., НДІУ, м. Київ). Збірник матеріалів / автор-упорядник Фігурний Ю. С.; організаційний секретар Шакурова О. В. Київ, 2024. 186 с. С.10–17.
2. *Виховні засади утвердження української національної ідентичності*. Методичний посібник / Журба К. О., Бех І. Д., Канішевська Л. В., Корнієнко А. В. та ін. Івано-Франківськ, 2024. 124 с.
3. Газізова, О. Національно-патріотичне виховання у контексті утвердження української ідентичності в умовах війни: українознавчий контент. *Українознавство*. 2025. № 3 (96). С. 8–21.
4. Додонов, Р. Оцінка актуальності та перспективності наукових трендів в галузі українознавства в 2025 році. *Українознавство*. 2025. № 1 (94). С. 8–25.
5. Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
6. *Історія українознавства: навчальний посібник* / за ред. П. П. Кононенка. Київ, 2011. 512 с.
7. Калакура, Я. Українознавство у викидах війни московії проти України

Українознавство. 2023. № 1 (86). С. 15–25.

8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 06.06.2022. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

9. Крисаченко, В. С. *Українознавство: гуманітарні виміри*: навч. посіб. Київ, 2025. 504 с.

10. Постанова Кабінету Міністрів України № 1392 (із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 07 серпня 2013 року № 538) «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>

13. *Формування в учнівської і студентської молоді національної солідарності в умовах війни та повоєнного часу*: методичний посібник / Бех І. Д., Коломоєць Г. А., Трейтяк Д. В., Федоренко С. В. та ін. Івано-Франківськ, 2025. 148 с.

14. Ціпка, А., Бойко, Т., Газізова, О., Бойко, С. Програма курсу за вибором «Українознавство» для 5–11 класів закладів загальної середньої освіти України. *Українознавство*. 2020. № 1 (74). С. 98–147.

15. Шакурова, О. Роль українознавства у зміцненні української національної ідентичності та у впровадженні національно-патріотичного виховання молоді в освітній простір під час війни. *Українознавство*. 2024. № 4 (93). С. 267–273.

16. Шинкарик, Ю., Безсмертна, Н. Промоція національної ідентичності та українознавчих нарративів серед учнівської молоді під час російсько-української війни. *Українознавство*. 2025. № 1 (94). С. 209–224.

REFERENCES

1. Bevz, T. (2024). National-Patriotic Education in Ukraine in Conditions of War: Current Realities. *III All-Ukrainian Scientific Readings with International Participation "Love your Ukraine!"* (06/29/2023, Kyiv): Collection of materials. Kyiv, 186 p., pp. 10–17 [in Ukr.]

2. Zhurba, K., Bekh, I., Kanishevskaya, L., et al. (2024). *Educational Principles for the Affirmation of Ukrainian National Identity*. Methodological Manual. Ivano-Frankivsk, 124 p. [in Ukr.]

3. Hazizova O. (2025). National-Patriotic Education in the Context of Establishing Ukrainian Identity in Wartime: Ukrainian Studies Content. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 3 (96), pp. 8–21. [in Ukr.]

4. Dodonov R. (2025). Assessment of the Relevance and Prospects of Scientific Trends in the Field of Ukrainian Studies in 2025. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 1 (94), pp. 8–25.

5. *Law of Ukraine as of 13.12.2022 No. 2834-IX "On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Establishing Ukrainian National and Civic Identity"*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> [in Ukr.]

6. Kononenko, P. (2011). *History of Ukrainian Studies*. A Textbook. Kyiv, 512 p. [in Ukr.]

7. Kalakura, Ya. (2023). Ukrainian Studies in the Challenges of Muscovy's War Against Ukraine. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 1 (86), pp. 15–25.

8. *Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 06.06.2022 No. 527 "On Some Issues of National-Patriotic Education in Educational Institutions of Ukraine and Recognition as having Lost the Validity of the Order of the Ministry of Education and Science"*

of Ukraine dated 16.06.2015 No. 641". [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> [in Ukr.]

9. Krysachenko, V. (2025). *Ukrainian Studies: Humanitarian Dimensions*. A Textbook. Kyiv, 504 p. [in Ukr.]

10. *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1392 (as Amended by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 538 of August 7, 2013) "On Approval of the State Standard of Basic and Complete General Secondary Education"*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> [in Ukr.]

11. *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020 No. 898 "On Some Issues of State Standards of Complete General Secondary Education"*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukr.]

12. *Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 14, 2016 No. 988-r "On Approval of the Concept of Implementation of State Policy in the Field of Reforming General Secondary Education "New Ukrainian School" for the Period until 2029"*. [online] Available

at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> [in Ukr.]

13. Bekh, I., Kolomoiets, H., Treitiak, D., et al. (2025). *Formation of National Solidarity among Schoolchildren and Students in War and Post-War Times*. Methodological Manual. Ivano-Frankivsk, 148 p. [in Ukr.]

14. Tsipko, A., Boiko, T., Hazizova, O., et al. (2020). Program of the Elective Course "Ukrainian Studies" for Grades 5-11 of General Secondary Education Institutions in Ukraine. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies). No. 1 (74), pp. 98–147. [in Ukr.]

15. Shakurova, O. (2024) The Role of Ukrainian Studies in Strengthening Ukrainian National Identity and in Introducing National-Patriotic Education of Youth into the Educational Space during the War. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 4 (93), pp. 267–273. [in Ukr.]

16. Shynkaryk, Yu., Bezsmertna, N. (2025). Promotion of National Identity and Ukrainian Studies Narratives among Students during the Russian-Ukrainian War. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies). No. 1(94), pp. 209–224. [in Ukr.]

Summary

UKRAINIAN STUDIES IN THE EDUCATIONAL SPACE OF WAR TIME AS A FACTOR IN FORMING YOUTH'S NATIONAL IDENTITY AND SOCIAL UNITY

Olena HAZIZOVA

orcid.org/0000-0002-5353-5637

Candidate of Historical Sciences,

RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

email: olena.gazizova@ukr.net

Nataliia BEZSMERTNA

orcid.org/0000-0001-8853-1110

research fellow of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

email: Natalia_bs@ukr.net

The relevance of the research. The full-scale war of the Russian Federation against Ukraine is not only military but also of a distinct civilizational, cultural and informational nature. The aggressor is systematically trying to destroy Ukrainian statehood, deny the

identity of the Ukrainian people, destroy its language, historical memory and cultural heritage. In such conditions, education becomes of particular importance as a strategic space for the formation of national consciousness, civic responsibility, spiritual stability and value orientations of the young generation. One important means of implementing these tasks is Ukrainian studies, which is an integrative system of knowledge about Ukraine, the Ukrainian people, its historical path, culture, language, traditions, state-building processes, and modern social challenges. It is the Ukrainian studies content of education that contributes to the awareness of students of their own national belonging, the formation of historical memory, the development of critical thinking and resistance to destructive information influences. Of particular relevance is the study of practical approaches to introducing Ukrainian studies into the educational process, in particular through students' scientific and research activities, competitions, projects, and other intellectual initiatives. In this context, the analysis of the topics of students' works of the International Contest on Ukrainian Studies as a reflection of worldviews, social demands and values of modern youth is of significant scientific interest.

The **purpose** of the article is to implement the role of Ukrainian studies in the formation of the national identity of students and the social consolidation of Ukrainianness, to carry out a comprehensive analysis of the topics of scientific and research works of students - winners of the XIX International Contest on Ukrainian Studies (2026) as an indicator of value orientations, national consciousness and civic maturity of students in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

Conclusions. Analysis of the topics of scientific and research works of the XIX International Contest on Ukrainian Studies showed a high level of social sensitivity of modern youth to the current problems of Ukraine. The priority areas of student research were issues of culture, language, historical memory, statehood, heroism of the defenders of Ukraine, social consolidation, information security and environmental responsibility. This indicates a deep awareness among schoolchildren of the importance of the humanitarian front in the struggle for state independence. It has been established that the participation of students in scientific and research activities contributes to the development of analytical thinking, skills in working with sources, a critical understanding of social processes, the ability to draw independent conclusions, and civic activity. At the same time, such activities perform an important educational function, forming patriotism, historical memory, and a sense of belonging to the Ukrainian political nation. It is determined that Ukrainian studies in the educational space of wartime are an effective tool for social consolidation, the formation of a stable national identity, and the upbringing of a generation of young citizens capable of acting responsibly in Ukraine's interests.

Keywords: Ukrainian studies, student youth, national identity, social unity, civic consciousness, national-patriotic education, educational space, Russian-Ukrainian war, Contest on Ukrainian Studies, historical memory.

Отримано редакцією / Received: 15.04.26

Прорецензовано / Revised: 24.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 28.04.26